

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

Poština plačana v gotovini

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tisk. Missio - Udine - Videm

Leto XIV. - N. 14 (284)

UDINE, 16. JULIJA 1963

Izhaja vsakih 15 dni

ENOTNOST

Pustimo ob strani velike svetovne dogodke — polet v vsemirje, konklave, borbo črncev za enakopravnost njihovih pravic z belimi v Združenih državah Amerike in borbo Kurdov v Aziji (Irak) za dosego svoje avtonomije, ter končno še vladno krizo — smatramo za potrebno, da se pomudimo ob naših domačih problemih in da o njih razmislimo. Za vzgled naj nam bodo prav številni dogodki, ki so predmet dnevne kronike, zlasti v teh zadnjih časih, da bomo lahko razumeli, kako ni mogoče življenjskih problemov, velikih in majhnih, rešiti drugače kot z enotnostjo; to pomeni da je potrebna enotna volja vseh državljanov, volja in sloga, ki edine lahko omogočijo dosego določenega namena in cilja.

Te uvodne besede se nam zdijo potrebne, da bi se tudi pri nas in brez kakšnega kolebanja usmerili po tej poti.

Pri nas imamo več ciljev, ki jih je treba doseči in nekateri izmed njih zahtevajo nujno in radikalno rešitev predvsem zato, da se ohrani nespremenjen naš etnični in jezikovni značaj.

Pustimo torej ob strani vse osebne spore, ki ločijo in ovirajo vzpostavitev potrebne enotnosti za obrambo njegovih pravic; proč z vsemi kampanilizmi, ki jih ustvarjajo ljudje brez predsodkov in ki imajo namen, da bi uničili naš etnično in jezikovno osebnost (znano je, da se dobijo ljudje, ki samo da se uveljavijo in da si pridobijo visoke položaje, obračajo hrbet slavni preteklosti svojih prednikov, ki so počastili svoje rodne kraje s tem, da so ponosno in včasih z veliko nevarnostjo obdržali čisto in neomajno vero v stare krajevne tradicije); proč z ambicijami in nasprotovanji, ki prav tako prispevajo k zmanjšanju učinkovitosti skupnega napora za obrambo in ohranitev pravic in časti celotne slovenske jezikovne skupnosti v videmski pokrajini.

Važno je predvsem in to moramo vedno upoštevati, da se razumemo in si pomagamo med sabo nad vsemi ideološkimi razlikami; složno moramo delati in pri tem imeti stalno pred očmi ne samo materialne in gospodarske potrebe, ampak tudi bakljo idealizma in nauke velikih sinov naše domaćije, ki so nam za vzgled, od Trinka do Podreke, ki so ljubili ta naš rodni kraj bolj od samih sebe in so vedno s ponosom priznavali, da so se tu rodili.

Delati je treba složno, v popolnem medsebojnem soglasju in pri tem jasno poznati cilje, ki jih moramo doseči in pravice, ki jih moramo zahtevati. Pri tem — to moramo poudariti — moramo izbrati tak način borbe, ki bo najbolj učinkovit za dosego cilja.

Da bomo ohranili nezmanjšan duh naše stoletne tradicije in da bi dosegli s popolnim priznanjem pravic, ki nam kot etnični in jezikovni manjšini pritičejo in da bi dosegli potrebno pomoč za izboljšanje našega ekonomskega položaja, ki nikakor ni vzoren (in ki izvira ne samo iz brezbržnosti in malomarnosti tistih, ki bi morali obstajati med vsemi občinami videmske pokrajine, v katerih živi prebivalstvo slovenskega jezika); ponavljamo še enkrat, da nam ne preostaja drugega kot orožje enotne akcije; tako enotnost si želimo in treba jo je brezpogojno ustvariti, če hočemo zajamčiti boljše in lepšobodočnost našim krajem in ljudem.

KONGRES «UNIJE ITALIJANOV V ISTRI IN NA REKI»

Italijanska manjšina most zbliževanja in sožitja med Italijo in Jugoslavijo

Italijani v Jugoslaviji so enakopravni državljani in imajo vse možnosti za uveljavljanje na vseh področjih javnega življenja

Dne 30. junija so se zbrali v mestnem gledališču v Rovinju predstavniki «Unije Italijanov v Istri in na Reki». Iz vseh mest in vasi treh okrožij, kjer živi italijanska manjšina (Koper, Pulj in Reka) je prišlo na XI. skupščino nekaj čez 100 delegatov. X. skupščina je bila pred dvema leti na Reki. Letošnje zasedanje te kulturne in prosvetne organizacije italijanske manjšine v Jugoslaviji pa je bilo posebno važno, ker se je vršilo v trenutku, ko je v teku v Jugoslaviji globoka politična in družbena preobrazba, ki ima svoj najvidnejši odraz v novi ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije. Zasedanje pa je bilo še posebej značilno, ker je bil prisoten tudi generalni konzul italijanske republike v Kopru dr. Zechin.

Omenili smo, da je bilo XI. zasedanje zelo važno, ker sovpada z globoko politično in družbeno preobrazbo v Jugoslaviji. To okoliščino je treba posebno poudariti, ker bi si ne mogli zamisliti nastanka, razvoja in številnih uspehov unije v zadnjih letih brez politične in družbene osnove socializma v Jugoslaviji.

Gino Gobbo, dosedanji predsednik unije, je dejal v svojem referatu: «Mi smo člani socialističnega kolektiva» in še: «Mi smo ponosni, da pripadamo državi, kjer se skuša čim bolj razvijati nacionalne značilnosti». Globoko povezavo med socializmom in nacionalnostjo pa je govornik izrazil takole: «Glavni vzrok velikih uspehov unije je borba za socializem in za razvoj nacionalnosti».

Rdeča nit borbe za socializem prepleta vse delovanje Italijanske unije za Istro in Reko. Razni govorniki so na nedeljskem zborovanju neprestano poudarjali, da so člani italijanske manjšine v Jugoslaviji sestavni del delovnega ljudstva ter kot taki vključeni v splošno politično, družbeno in gospodarsko dejavnost. Kot taki so enakopravni člani družbe ter imajo vse možnosti, da se uveljavijo na vseh področjih javnega življenja.

Italijanska unija se tako pojavlja na področju politične in družbene dejavnosti v Jugoslaviji, kot organizacija, ki stremi za tem, da čim bolj

viključitalijansko manjšino v borbo za socializem v okviru njenih specifičnih nacionalnih značilnosti.

S tem pa se seveda unija ne izenacuje s Socialistično zvezo delovnega ljudstva, ki je splošna organizacija delovnega ljudstva. Unija je torej organizacija, ki je popolnoma samostojna ter zasleduje določene cilje, ki so ji svojstveni.

Gino Gobbo je v svojem referatu poudaril, da je jugoslovanska ljudska oblast nudila uniji najširšo pomoč in da je omogočila organizaciji, da je zadnja leta zelo razvila svojo dejavnost na vseh področjih.

Drugo vprašanje kotermu je Gobbo in za njim tudi drugi govorniki, posvetil največjo pozornost, je vprašanje odnosa med italijansko manjšino v Jugoslaviji in matično državo. *Mi moramo biti most med Jugoslavijo in Italijo, je dejal ter napeti vse svoje sile, da bo prišlo do odkritega in odkritosrčnega dialoga med obema deželama. Stiki med unijo in matično deželo so se sicer okrepli, toda treba bo še delati, da se še bolj razvijejo.* V tej zvezi je govornik omenil tudi vprašanje italijanskega tiska. To vprašanje ima dve plati: prva plat zadeva tisk v Jugoslaviji, a druga publikacije, ki prihajajo, ali bi morale prihajati iz Italije. Medtem ko je vprašanje italijanskega tiska v Jugoslaviji precej dobro rešeno seveda v okviru danih možnosti, ostaja odprto vprašanje uvoza publikacij in informativnega tiska iz Italije. Največje težave, ki nastajajo na tem področju, so deviznega značaja. To pa je vprašanje, je dejal Gino Gobbo, ki se ne sme obravnati s trgovskega temveč z vzgojnega stališča.

V diskusijo je posegel med drugimi tudi prof. Borme iz Rovinja, ki je obravnaval vprašanje italijanskih šol v Istri in na Reki. Govornik je posebej poudaril potrebo, da se izkorenini mišljenje, da so te šole obsojene na izumiranje. Omrežje osnovnih šol pa je danes zadovoljivo.

Veliko pozornost je prof. Borme posvetil vprašanju oglaševanja stikov z Italijo. Pri tem je podrobno analiziral vse možnosti na tem področju. Nato je poudaril še potrebo, da se

znani tečaji za italijanske šolnike v Rovinju spremenijo v stalno ustanovo.

V diskusijo je posegel tudi ravnatelj koprškega radia Mario Abram, ki je poudaril potrebo, da pride do spojitve koprškega in piranskega liceja, ki danes zaradi nizkih številnikov le životarita. Bilo bi zelo bolj pametno, če bi na tem področju obstajala samo ena ustanova.

Hkrati pa naj bi se ustanovila v Piranu kaka strokovna šola. Vendar pa obstajajo pri tem določene težave, ki izvirajo iz londonskega sporazuma. Te težave pa bi bilo treba premostiti,

ker se življenje neprestano razvija ter ga je nemogoče stiskati v oklep črk sporazuma, ki je star že skoraj deset let.

Po diskusiji Gobbovega referata in kratkega referata o statutu, ki sta ju delegati odobrili soglasno, je bil izvoljen za častnega predsednika unije Andrea Benussi, star borec za delavske pravice in neumoren javni delavec med italijansko manjšino. Takoj nato so delegati izvolili novi glavni odbor. Po končani seji je odbor izvolil predsednika in dva podpredsednika ter tajništvo unije.

Mi in papeževa enciklika «Pacem in terris»

Ze eno desetletje pišemo v našem listu, da morajo oblasti, konkretno italijanske republike v Rimu in provincialne v Vidmu, prispevati k razvoju slovenske jezikovne manjšine v Furlaniji, z učinkovitimi ukrepi v korist našega jezika, kulture, običajev, virov in gospodarskih pobud; to je že eno desetletje naš program in to postavljajo papeževa enciklika, da je edino pravično stališče katerekoli oblasti na svetu do jezikovnih manjšin.

Enciklika priporoča, da morajo nacionalne manjšine znati ceniti obogatitev s postopnim trajnim vsrkavanjem vrednot, tradicij in kulture, ki je različna od tiste, ki ji narodna manjšina pripada. To delamo mi neprestano, saj nam ne dajejo drugih vrednot, tradicij in kulture, kot

italijanske. Proti temu se mi niti ne protivimo, da celo želimo, da bi se to še povečalo z učenjem našega jezika v šolah, da bi laže razumeli italijanske kulturne vrednote. Obogatitve kulture našega ljudstva pa ni, ker ni mosta, po katerem bi krožila različna izražanja med različnimi kulturami. Je samo siromaštvo, ker se ne dovoljuje tradicij in kulturne nacionalne manjšine, da bi pomagala k obogatitvi z italijansko tradicijo in kulturo v šolah. Je zato siromaštvo naše in italijanske kulture med nami, ker ne delajo naše oblasti, kot jim naroča enciklika, da bi delali z učinkovitimi ukrepi.

Neprestano se mi ponujamo, da bi bili, kot priporoča papeževa enciklika, «most, ki olajšuje kroženje življenja v njegovih različnih izražanjih med tradicijami ali kulturami». Že vso povojno dobo se borimo, da ne bi bilo trenja, da bi nacionalni manjšini pomagali v njenih naporih, da bi s svojim jezikom pomagala k temu kroženju, k obogatitvi z italijansko kulturo po šolah in sploh v javnosti. Stalno ugotavljamo, da to trenje, ki ga povzročajo nacionalisti, prinaša «za-

(nadaljuje na 2. strani)

NA ZASEDANJU ZVEZNEGA PARLAMENTA SFRJ

Maršal Tito ponovno izvoljen za predsednika SFR Jugoslavije

Za podpredsednika je bil izvoljen dosedanji podpredsednik izvršnega sveta zvezne skupščine (parlament) Aleksander Ranković

Zvezna skupščina Socialistične federativne republike Jugoslavije jo ponovno izvolila za predsednika republike Josipa Broza Tita, za podpredsednika pa Aleksandra Rankoviča, dosedanjšega podpredsednika izvršnega sveta zvezne skupščine. Na predlog predsednika Tita je bil nato izvoljen za predsednika izvršnega sveta Petar Stambolič, dosedanji predsednik zvezne skupščine, za podpredsednike izvršnega sveta pa so bili nato izvoljeni Boris Kraigher, Miloš Minić in Veljko Zeković, a za člane Jakov Blažević, dr. Joža Brilej, Fadić Hodža, Avdo Humo, Radojka Katič, Milutin Morača, Svetislav Stefanović in Borko Temelkovski.

Zvezni izvršni svet je imenoval zvezne sekretarje in druge zvezne funkcionarje. Za namestnika vrhovnega poveljnika Jugoslovanske ljudske armade je bil

imenovan armijski general Ivan Gošnjak.

Na predlog predsednika Tita je bilo izvoljeno zvezno ustavno sodišče pod predsedstvom Blažek Jovanoviča. Zvezni izvršni svet pa je imenoval za zveznega javnega tožilca dr. Franra Hočevarja.

Za predsednika odbora za zmanjše zadeve in mednarodne odnose je skupščina izvolila Vladimira Popoviča; R. Džunov za delo, Nikola Djuverović za zunanjo trgovino, Kira Gligorov za finanče, Jože Ingolič za kmetijstvo, Dragutin Kosovad za trgovino, Vojin Lukić za notranje zadeve, Moma Marković za zdravstvo in socialno politiko. Zoran Polić za proračun in organizacijo uprave, Arnold Rajh za pravosodje, Vilko Vinterhalter za informacije, Janez Vipotnik za prosveto in kulturo.

Po krajšem odmoru ob volitvah predsednika republike, ki je prejel vseh 665 glasov prisotnih posancev in potem ko je predsednik skupščine Edvard Kardelj slovesno proglasil ponovno izvoljenega Josipa Broza Tita za predsednika SFRJ, je maršal Tito prebral slovesno izjavo in jo podpisal ter se zahvalil za visoko čast in nato obširno govoril o vprašanjih iz notranje politike. Nato se je dotaknil mednarodnih vprašanj in med drugim dejal:

«V Združenih narodih in drugih mednarodnih forumih ter sploh na svetu je Jugoslavija znana kot dežela, ki se iskreno in dosledno zavzema za zboljšanje mednarodnih odnosov, za mirno ureditev spornih problemov, za utrditev načela enakopravnosti in nevmešavanja v notranje zadeve drugih in za napredni razvoj».

SFR JUGOSLAVIJE IN SSR sta se dogovorila o sodelovanju strojne industrije med ebema državama. V ta namen sta jugoslovanska in sovjetska delegacija podpisala listino s priporočilom vladama, naj bi uredili sodelovanje do leta 1970.

V LONDONU so se sporazumeli, da bo afriška država Kenija, ki je zdaj pod angleško nadvlado, letos 8. novembra razglašena za samostojno državo.

V RIMU se je sestal svet mednarodne organizacije Združenih narodov za kmetijstvo in prehrano (FAO). Pripravljajo veliko konferenco 105 držav, članic FAO. Konferenca bo novembra v Rimu.

TURČIJA se bo pridružila Evropskemu skupnemu trgu po preteku zasebne faze združevanja. O tem so dosegli sporazum med predstavniki skupnega evropskega trga in Turčijo.

V BRUSLU sta podpisali sporazum med Jugoslavijo in Belgijo o prevozu potnikov in blaga v cestnem prometu.

Pomanjkanje delovne sile v severni Italiji

Vprašanje industrializacije v naših dolinah je vprašanje splošne politike, ki so jo do sedaj tisti, za katere so večina naših ljudi dajali glasove, delali nam v škodo

Ene stvari ne smemo negirati našim ljudem. Realni so tako, da ne morejo biti bolj.

Tako že dobro leto naši ljudje vedo, da je začelo primanjkovati delovne sile v Severni Italiji.

Kaj pomeni to za nas, ki živimo v Furlaniji? Dve stvari gledani s preprostimi praktičnimi očmi našega preprostega delovnega človeka: Prvo, da ne bodo in da je ne preplavljajo več naše pokrajine ljudje z juga Italije, in drugo, da je mogoče dobiti za delovnega človeka dobro mesto, dobro službo tudi v Italiji.

Res ni bilo prav in prijetno, da si naletel te uboge meridionale povsod, v Čedadu in Vidmu ter drugod. Sami nismo imeli služb, a ti meridionali so se le nekam stisnili ali pa dobili zveze. Tudi oni morajo živeti, prav, ali tudi mi imamo pravico do služb, do kruha, do življenja, in pri moji veri, mi nismo dobili služb v Italiji, roko na srce.

Saj je bil kakšen naš puob pri karabinerjih, nekaj slovenskih pisarjev je bilo po naših občinah, s špeterskega učiteljskega je prišlo nekaj prestrašenih učiteljev in še bolj prestrašenih in servilnih učiteljic. To je bila vsa enakopravnost za nas Slovence videmske province, kar se služb tiče.

Zatorej še enkrat res sreča, da je začelo primanjkovati delovne sile v severni Italiji. Bomo vsaj prišli na vrsto v kakšni industriji. Zgodil se bo čudež v eri velikega gospodarskega čudeža, v dobi «miracolo economico», da bomo tudi mi Slovenji dobili službe nasplošno v Italiji. Od konca beneške republike, ki nas je imela za dobre gvardjane na konfinih, se to ni zgodilo.

Torej dela bo v severni Italiji tudi za nas. Nastaja vprašanje ali smo za to pripravljeni. Imamo profesionalno šolo v Špetru, eno v Reziji in v Čenti. Priprav-

ljajo še eno srednjo šolo v sv. Lenartu. Te šole niso dobre, so preveč teoretične, premalo praktične in premalo primerne za naše otroke, ali še zmerom boljše kot nič. Da pa bi mogli konkurirati delavcem iz Lombardije, Piemonta ali drugih pokrajin severne Italije, pa ni govora.

Torej nas čaka srednje dobro delo v fabrikah severne Italije in pri privatnikih.

S tem ne smemo biti naši ljudje zadovoljni. Zadovoljni bi smeli biti le takrat, ko bi imeli fabrike blizu doma, v industrijskih conah naše dežele, da bi tam delali in se vozili s korjerami ali ciklomotorji domov ali pa da bi fabrike sezidale stanovanja doli po dolini okoli Špetra, Sv. Lenarta in drugod na ravnini za naše delavce. Vprašanje industrializacije v naših dolinah je pa vprašanje splošne politike, ki so jo do se-

daj tisti, za katere so v večini dajali glasove naši ljudje pri volitvah, delali nam v škodo.

Kaj torej ostane našim ljudem. Kaj delati? Preprosta pamet nam pravi, da moramo poskušati še druge ljudi, druge stranke; takšne stranke, ki priznavajo, da imamo tudi mi pravico do svojih narodnih in ekonomsko — socialnih pravic. Fabrike moramo dobiti blizu naših vasi, ali pa tudi celo v tistih vaseh, ki so v dolinah. Delati in živeti moramo skupaj z družinami, vsako drugo življenje je cigajnerija.

Probajmo torej, da se nekaj pri nas spremeni, da bomo tudi mi ljudje, da se ne bomo več vlačili po svetu. Kdor molči, ta potrjuje, ta daje prav, tistemu, kar je zdaj. To pa ni prav in zato menjajmo sedanje nevhvaležne politične predstavnike.

Motiv iz Sovodenjske doline (narisa: A. Medvet)

SLOVESNO KRONANJE PAVLA VI.

V okviru velike slavnosti, ki so se je udeležili tudi uradni predstavniki držav iz vseh delov sveta, je bil papež Pavel VI. zadnje nedelje junija kronan za poglavarja katoliške cerkve. Prvič v zgodovini je bila slavnost na prostem in si jo je lahko ogledalo velikasko število ljudi, domačinov in tujcev, ki so bili tega dne v Rimu. Celotni obred pa je prenašala tudi Evrovizija, tako da so poteku slavnosti lahko sledili tudi milijoni ljudi doma pred televizijskimi sprejemniki.

Novi papež Pavel VI. je imel po slovesni maši govor v latinščini, italijanščini in francoščini, v katerem se je poleg verskih vprašanj dotaknil tudi začeta dela svojega prednika Janeza XXIII., vaticanskega ekumenskega koncila in odnosov z drugimi krščanskimi cerkvami. Ko je govoril o odnosu cerkve do sodobnih problemov, je Pavel VI. dejal, da človeštvo danes ne želi samo tehničnega in znanstvenega napredka, ampak tudi napredek v odnosih med ljudmi. «Človeštvo hoče mir in to ne samo mir, ki temelji na negotovem premirju med državami, temveč mir, ki bo privedel do sodelovanja med vsemi ljudmi in narodi v vzdušju medsebojnega zaupanja.» Ob koncu pa je Pavel VI. naslovil svoje pozdrave na narode sveta tudi v angleškem, nemškem, portugalskem, španskem, poljskem in ruskem jeziku.

Iste misli je papež Pavel VI. ponovil tudi na sprejemu, ki ga je priredil za uradna predstavnika. V francoščini je poudaril pomem njihove navzočnosti ter izrazil svoje obžalovanje, da ne more vsem predstavnikom spregovoriti v njihovem jeziku, nato pa poudaril: Papež pozna le en jezik in to je jezik prijateljstva in zaupanja.

ZA NAŠE NAJMLAJŠE

Kristina Brenkova

TETIN PREDPASNIK

Dokler je bila naša teta mlada in lepa, je služila pri tujih ljudeh. Vrnila se je domov, ko sem bila jaz še majhno dekletce z dolgo kito po hrbtu in z eno samo, velikansko željo v srcu: da bi šla v šolo. Bogve kaj sem si pod tem predstavljala? Belo šumečo obleko in širok slamenik, kot sem jih videla kdaj naslikane in morda v sanjah; drobnno lahkotno hojo po mestnih cestah, vse oči uprte vame in prečudno sladke jedi in razkošne darove za vse ki sem jih imela rada.

Teta je prišla in je imela v zgornji sobici posteljo in skrinjo. V skrinji so bile lepo zložene bele rjuhe, blazine, široka naškrobljena spodnja krila in med vsem tem je ležala tudi škatlica s srebrnim prstanom, kjer je sedem drobnih obročkov vezala zelena štiriperesna deteljica. Krona vsega bogastva v skrinji pa je bil predpasnik. Ne navaden, vsakdanji predpasnik kot so jih nosile horjulske matere in dekleta, marveč gosposki predpasnik, že takrat star že trideset let. Bil je sešit iz belega trdega blaga, preprežen s plavini črtami in na ramenih so plapolale široke platnice, vse s čipkami obšite.

Predno sem slednjič šla tiste jeseni v šolo, sem po dolgih bojih s seboj tvegala:

«Teta, ali bi mi posodili predpasnik?»
«Kakšen predpasnik?»
«Tisti, ki ga imate v skrinji?»
Teta je pomislila in se ni koj spomnila.
«Tisti, teta, s perutnicami čez rame, od dunajske gospe!»
«I, no, kar vzemi ga.»

Tako je v velikem črnem kovčku, ki je spremljal vsako leto na Dunaj že strica-šudenta, šel z menoj tudi tetin predpasnik v šolo.

Kakor se mi je zdel predpasnik čez vse lep, ga vendar dolgo nisem oblekla. Nobeno dekletce na šoli in nobena sošolka ni nosila podobnega.

Potem sem se odločila nekega petka pred božičnimi počitnicami. Oblekla sem ga zjutraj in ogrnila čezenj volneno ruto. V šoli smo imeli prvo uro verouk — bilo je to še pred vojno.

Učil nas je mlad katehet, visok, drobnih prodirnih oči, mehkih ust z jamico v bradi in nakodranih las. Naše učiteljice so ga zelo spoštovale in rade govorile o njem, kako je učen. Nam učenkam se je zdel sila lep.

Komaj je tisto jutro stopil v razred, so se njegove oči ustavile na meni. Zaničljiv posmeh mu je zlezal preko ust in obraza. Oblila sta me vročina in mraz hkrati in čutila sem, kako mi leze v lica temna rdečica.

«No, kako hribovsko si se pa ti oblekla.»

Pridušeno hihitanje je pljusnilo vame iz razreda. Oblilo me je kot pekoča voda, se spet oddaljilo; od vsepovsod, še iz tal in od stropa sem čutila vase sto in sto pogledov. Vseprek je bučalo ter se znova in znova izlivalo v eno samo grmečo gmoto, ki je dušeče padala name.

«No, kako hribovsko si se pa ti oblekla.»

Ce bi mi lepi katehet pljunil v obraz pred vsem razredom ali na

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

Mi in papeževa enciklika «Pacem in terris»

stojte in nazadovanje», kakor tako pravilno ugotavlja papeževa enciklika.

Kakšno je stanje na kulturnem področju, lahko vidi ali zanj ve celo slepec in gluhonemi, ker vpije do neba. Ker so krivično zatirali našo nacionalno manjšino, ker ji niso oblasti priskočile na pomoč, kakor veleva papeževa enciklika, je pri nas stanje analfabetizma in semianalfabetizma, ni pri nas med ljudstvom nobenih sledov zlahtne in velike italijanske kulture, ni nobenih sledov naše tradicije in kulture, ker so jo zatirali in jo zatirajo neprestano v šoli in cerkvi in v uradih in povsod. Še hujši so, najhujšo krivico nam delajo, ko negirajo, da obstajamo, ko pravijo, da nismo nacionalna manjšina, ko lažejo spet in spet prav v dneh, ko je prišla na svetlo papeževa enciklika, da niso «conculcati i legittimi diritti all'uso del dialetto familiare». Enciklika pravi, da morajo oblasti prispevati z učinkovitimi ukrepi k pospeševanju v korist narodnega jezika manjšin. Oni pa pravijo, da slovenščina nadiških dolin — «dialetto familiare», ki je «dialetto sloveno» — ni konkulkirani, da njegovi «diritti» niso konkulkirani. Kaj so pa v njegovo korist napravili, v sto letih, kot zahteva enciklika: nič in nič in nič. Ne, še huje: preganjali so ga v šoli, v uradih, v cerkvi in povsod in to naj bi bili «legittimi diritti» našega «dialetto familiare». Toda naj bodo le prepričani, da bo papeževa enciklika zmagala, da bodo zmagali «legittimi diritti» tega našega ubogega «dialetto familiare», ki mu niso pustili, da bi se oglasil v uradu, v šoli in v cerkvi.

Smo v paradoksnih situaciji, da se moramo v videmski pokrajini boriti mi za popolno izpolnjevanje papeževe enciklike, ki jo hočejo uradni krščanski demokrati izigrati z legitimiranjem krivic proti našemu materinemu jeziku, proti našemu slovenskemu «dialetto familiare» pod trdo peto cerkvenih in civilnih katoliških oblasti, pod trdo peto krščansko demokratske vladavine.

Petnajst let se borimo za izvajanje italijanske ustave proti italijanskemu nacionalizmu v raznih in ne samo nacionalističnih italijanskih strankah.

Ne bomo molčali, ne mirovali. Oba Rima, vaticanski in kvirinalski, morata vedeti za krivico, ki se nam Slovencem videmske pokrajine dogaja. Italijanska ustava in papeževa enciklika morata biti aplicirana v celoti tudi v prid Slovencev, ki živijo na področju furlanske pokrajine.

Učja

UČEJA - PRELAZ POLOG

Večkrat smo pisali, kakšne so razmere v Učji in kako prihajajo semkaj s Bovškega ženske s prepustnicami obmejnega pasu in kako se od tukaj vozijo naprej s korijero v Cento. Strašno je daleč od Bovca preko Učje do Cente, vsega skupaj čez trideset kilometrov. Po dolini in čez prelaze, Tam na meji in naprej vodi krasna cesta, toda kaj ko ni bil prelaz, valico, dovoljen za avtomobile. Obe strani italijanska in jugoslovanska bi radi videli, da bi se po teh lepih krajih razvil turistični promet. Turisti bi imeli še eno cesto več, še en «valico», za prehajanje meje. Vse je dobro. Težave bi bile le v tem, da ni nobenih posebnih poslopij za finančarje. Prav reč, to ne sme zavirati iniciative. Naj se napravi provizorično mala baraka in bo vse v redu. Finančarjev že ne bo konec, če bodo poleti nekaj mesecev v baraki, spijo pa lahko v Učji. Obe strani bosta zelo zadovoljni, posebno pa domačini, ko bodo vdeli kakšnega tujega človeka.

ČENTA

Folkorna skupina povabljena
na Portugalsko

Folkorna skupina «Chino Ermacora» iz Cente, ki jo vodi Vittorio Gritti in ki je zelo poznana po Italiji in v inozemstvu zaradi svojih številnih uspešnih nastopov, bo v teh dneh sodelovala na mednarodnem folklornem festivalu v Santarem na Portugalskem, kjer bo predstavljala Italijo. Čentska folklorna skupina je namreč zelo dobro izvežbana in na zelo visoki umetniški stopnji, pa čeravno jo sestavljajo hčere in sinovi, ki čez dan trdo delajo v fabriki, doma ali na njivi in najdejo samo zvečer nekaj časa za pevske vaje. Upamo, da se bodo tudi tokrat dobro izkazali in se uvrstili med prve.

NA KRATKO Povedano

IBANA. Pretekli teden je večkrat divjala po naši okolici strašno huda ura in naredila dosti škode na polju in posebno po vinogradih. Strela je udarila tudi v neko hišo, ki pa na srečo ni terjala človeških žrtev.

POROKA. Poročila se je naša vaščanka Marija Tomazetič s Petrom Furlanom iz Oderza. Vaščani jima čestitajo in želijo to, kar si onadva najbolj želita.

cesti, bi me nič bolj ne bolelo.

Nikoli več nisem oblekla tetinega predpasnika. O počitnicah sem ga doma skrivaj položila spet v staro skrinjo.

L. N. Tolstoj
PES IN NJEGOVA SENCA

Sel je pes čez brv s kosom mesa v zobeh. Kar ugleda v vodi svojo podobo. Pa si misli: «Glej ga, psa! Meso nosi v gobcu!» Brž izpusti svoj kos in plane naprej, da iztrga tujemu psu njegovega. V resnici pa ni bilo nikakršnega drugega mesa — in njegovega je odnesla voda.

Tako je pes ostal lašnih zob.

Desanka Maksimovic

ZAJČJE UHO

Že od daleč čuje zajec,
kdaj v grmovju kihne vrabec,
kdaj zaide mravlja v trave,
kdaj so zrele zeljne glave,
čuje polža, ki se speha,
zaspaneta, ki zazdeha.

La minoranza italiana dell'Istria e di Fiume ponte di avvicinamento tra i popoli confinanti d'Italia e Jugoslavia

L'Unione degli Italiani auspica più stretti contatti tra i due popoli confinanti - Tra i presenti il Console Generale italiano a Capodistria Zecchin

Recentemente è stata tenuta a Rovigno l'undicesima assemblea generale dell'Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume. Tra i presenti, oltre al Console generale d'Italia di Capodistria dott. Guido Zecchin, vi erano i rappresentanti del mondo politico, culturale ed economico delle repubbliche di Slovenia e Croazia nonché i presidenti delle commissioni per le minoranze dei vari distretti dell'Istria e di Fiume.

I delegati, in rappresentanza dei numerosi Circoli italiani di Cultura, superavano il centinaio ed alla presidenza si sono alternati il prof. Antonio Bormè, l'onorevole Gino Gobbo, che nella sua qualità di presidente uscente ha rivolto il saluto all'assemblea augurando un buon lavoro, Anita Forlani, Evelino Clarich e Antonio Ferri.

Nel suo intervento l'on. Gino Gobbo ha tra l'altro rilevato che l'Unione nel periodo intercorso tra le due assemblee ha intensificato l'opera svolta in precedenza, opera che ha costituito una svolta decisiva in merito all'organizzazione artistico-culturale ed educativa oltre a far sì che, in tale campo, il gruppo nazionale italiano costituisca oggi in Jugoslavia, in rapporto al numero dei suoi membri, uno dei gruppi nazionali più attivi; e ciò è stato possibile in quanto l'Unione ha saputo organizzarsi bene e lavorare meglio in piena comprensione della situazione.

L'on. Gino Gobbo, più oltre, ha sottolineato: «Siamo fieri di essere parte di una comunità di popoli che stanno elevando la loro cultura nazionale e la loro coscienza sociale; e seguendo questa via consolidano la loro unità basata sulla assoluta uguaglianza sociale. Noi constatiamo con grande soddisfazione che la Jugoslavia socialista non è solo una unità di popoli jugoslavi, ma è in ugual modo una unità delle altre minoranze nazionali che in essa vivono».

Ha poi così proseguito: «Stiamo attraversando nel nostro Paese uno dei periodi più felici della sua storia dal giorno della liberazione ad oggi. Il periodo della proclamazione della nuova Costituzione, che non solo ha sancito una prassi di evoluzione genuina, ma ha aperto anche in modo vasto le possibilità per uno sviluppo ancor più rapido e profondo nel senso del raggiungimento di una vera democrazia e nel senso della edificazione socialista più profondamente umanitaria e più profondamente permeata di giustizia sociale. La Costituzione federale e quelle repubblicane e gli Statuti comunali trattano e precisano in modo specifico tutti i diritti riguardanti le minoranze nazionali — e in questo campo può essere di esempio a tutti — e si può ben affermare che i progressi da noi raggiunti sono stati anche maggiori che nei paesi socialmente ed economicamente più sviluppati. E' consolante rilevare che i membri della minoranza italiana sono stati chiamati a far parte delle commissioni per le costituzioni repubblicane e per gli statuti comunali, contribuendo

all'elaborazione delle norme statutarie che riguardano in modo particolare le minoranze nazionali».

Accennando al progetto di statuto dell'Unione, inteso a migliorare e rafforzare organizzativamente e nelle sue varie forme di lavoro l'Unione stessa, forme di lavoro intese, anche per la situazione geografica, al mantenimento della pace, l'oratore ha sottolineato con forza: «Noi sentiamo il dovere in queste condizioni di dare il nostro sia pur modesto contributo, assumendo quella funzione di ponte di avvicinamento e di collegamento proprio qui dove il nostro Paese d'origine ed il nostro Paese socialista confi-

nano. Vogliamo lavorare perché con la vicina Italia e con le sue genti si arrivi ad una maggiore comprensione reciproca e ad una maggiore collaborazione in tutti i campi che sono di comune interesse».

Circa il problema della stampa è poi intervenuto il direttore di Radio Capodistria, Mario Abram, che ha sostenuto l'opportunità di indirizzi precisi nelle sue pubblicazioni e nelle sue trasmissioni radio. Egli ha anche messo in risalto, che, grazie al costante appoggio di Radio Ljubljana, a Capodistria si avrà una nuova sede, con attrezzature più potenti, tanto che le trasmissioni potranno essere ascoltate su un più am-

pio territorio dell'Istria, quindi a maggior vantaggio della minoranza italiana. Su questo tema, è stata accolta con viva soddisfazione la proposta di inserire nel piano settennale di sviluppo economico del distretto di Capodistria, l'istituzione di uno studio televisivo con programmi dedicati alla vita ed alla attività del gruppo linguistico italiano; ed è una proposta che ben volentieri e con entusiasmo accetteremmo anche noi da parte della Radio Televisione Italiana, nei riguardi delle popolazioni di parlata slovena della nostra Regione ed in particolare per quelle più trascurate e dimenticate della Slavia Friulana e della Val Resia.

Francesco Musoni:

Zgodovina vinogradništva v Furlanski Sloveniji

Ze dolgo let pred to zadnjo vojsko je bilo bolj malo brajde, vinogradov s trto v naših krajih. No, ja, zdaj pa je že drugih bolj potrebnih stvari, kakor so krompir in mleko, ali pa sadje, ki se jih nimar manj pridelava v naših dolinah.

Priznati pa je treba, da se tudi vina manj popije kakor svoje čase. Saj so ene vasi čisto alkoholizirane, mošt pijejo moški in ženske vseprek. Posebno na Mažerole, ko so imeli tisti čudni umor, ki ni bil prav razčiščen, so se spravili laški žornali, kakor da bi ljudje tamkaj kar naprej pili. Pije se manj po velikih naših vaseh po dolini, ker je več motorizacije, in se pije bolj slabò vino, največ «puljev» ali pa kakšno fabricirano vino.

V starejših časih, pred približno 50 leti je naš profesor Musoni napisal študijo o vinih, ki so jih pri nas pridelali, kakor je objavilo podatke ministristvo za kmetijstvo leta 1908.

Takole je napisal Musoni:

«La coltivazione di vite è abbastanza forte in alcuni comuni, come a S. Pietro degli Sloveni: 3.150 ettoltri di vino; Rodda (Ronac): 3.450 hl.; Tarçetta (Tarçet): 2.665 hl.; Sovodnje - Savogna: 1.935 hl.; S. Lenardo - S. Lenart: 1.719 hl.; Srednje - Stregna: 1.060 hl.; Grmek - Grimacco: 665 hl.; Dreka - Drenchia: hl. 665 di vino. Insieme 14.044 ettoltri di vino.

Vuol dire che nelle sole vallate del Natisone si producevano 14.044 ettoltri di vino, una quantità enorme in confronto con i nostri tempi.

La vite prosperava nei luoghi più alti delle Prealpi Giulie. Sul versante meridionale del Colovrat, sopra Osna- brida, Laze, Trinco, Drenchia raggiunse le altezze di quasi 750 m.; intorno al San Martino si spinse fino a 771 m. sopra Plataz; sul Matajur a 700 m. sopra Tercimonte, a 727 sopra Masseris nell'aperta campagna e a 762 m., intorno alle pareti delle abitazioni meglio soleggiate; a 781, punta il più elevato dove io l'abbia osservata fra Stermizza e Montemaggiore; a 777 nei pressi di Pekinje. Nella valle del Natisone prosperò a m. 666 in quel di Rodda, sopra Orehojve; a 676 sotto la chiesa di S. Odorico; in quel di Mersino non andò oltre Pozzera (m. 662), pur avendo esposizione meridiana. Solo sporadicamente si trovò anche ad Oballa (m. 760). Sulla destra del fiume, tra Erbezzo e Črni vrh, arrivò a m. 713, raramente spingendosi fino a Cal (m. 720). In complesso possiamo dire che nel bacino medio del Natisone, s'affermò e fruttificò dappertutto. Solo i villaggi di Clabuzzaro, Ravne, Luico, Jevšček, Matajur, Gornji Mersin, Črni vrh, erano privi interamente di vite.

I vini però, tranne alquanto nel piano, specie nel comune di San Pietro, dove esistono pure alcuni vigneti specializzati di viti nostrane (verduzzo, cabernet, blaufränkis, riesling) erano aciditati e poveri di alcool e vennero dati per 4/5 dal vitigno isabella, per 1/5 da uve bianche coltivate specialmente nei luoghi più elevati (ribolla bianca ad acini grossi e minuti, ducigla, zelen, drijenak, marvinza, cividino). Il cividino diede rinomati prodotti nella plaga di Vernassino (Gorenji Barnas) in comune di S. Pietro e un tempo era molto ricercato nella pianura durante la stagione estiva.

Nella zona collinosa dei comuni di Tarcento, dell'allora esistente comune di Ciseris, di Nimis, di Attimis, Faedis, Torreano, Prepotto, con i villaggi prevalentemente sloveni si diffondeva rapidamente la vite. Vennero piantati vigneti con viti bimembri, preparate in Gagliano presso Cividale a cura del Consorzio antifillosserico friulano. Fra i maggiori prodotti coltivati erano la ribolla, il refosco, il refoscone, il verduzzo, la pokalza, senza dire di quelli di nuova importazione: cabernet, pinot, riesling, blaufränkis, frontignan, gamè, borgogna ecc. Davano vini pregiati dintorni di Faedis, Torreano, la con-

Gita nelle convali del Natisone

La grotta di San Giovanni d'Antro - Le ghiotte specialità del luogo - Innumerevoli chiesette monumentali del cinquecento

Per chi ama la natura, il bello e le cose nostre, fa sempre piacere ripercorrere le strade della Val Natisone.

Prima di accedervi, ecco il profilo della capitale longobarda del Friuli. La porta di San Pietro scopre il primo lembo della città antica; poco dopo il monumento ad Adelaide Ristori, opera egregia dello scultore Antonio Maraini, esalta la grande attrice nata a Cividale, come lo storico Paolo Diacono, il filosofo Jacopo Stellini e il musicista Jacopo Tomadini.

Incantevole la visione dal «Ponte del Diavolo», sotto i cui archi scorre profondo e garrulo il Natisone.

La Valle del Natisone, che a monte di San Quirino dirama in altre valli minori — di San Leonardo, che conta un tratto maggiormente pianeggiante, dell'Erbezzo, del Còizza e dell'Aborna — offre un'interessante diversione turistica. Infatti non vi mancano i forti richiami: dalla grotta di San Giovanni d'Antro in quel di Tarçetta, dove la tradizionale interna processione ricorda i riti delle catacombe romane, alla facile invitante salita che porta su al Matajur ove dai suoi 1643 metri si domina con lo sguardo tutta la vallata dell'Isonzo con la catena delle Alpi Giulie; dai campi di neve di Luico, nella valle della Rieca, alle chiesette gotiche intorno alle quali si svolgono le sagre tradizionali paesane condite di «gubanza» e di «Cividino»: il dolceume e il vinello che costituiscono le ghiotte specialità del luogo.

Nei pressi di San Pietro al Natisone, la civettuola chiesa di San Quirino, costruita nell'anno 1493, nei pressi della quale, all'ombra dei secolari tigli, si adunava il 29 giugno di ogni anno, festività di San Pietro e Paolo, l'arengo delle Banche d'Antro e di Merso, o piccolo Parlamento, per trattare gli interessi generali della vallata.

Tre chilometri a nord di San

GROTTA DI S. GIOVANNI D'ANTRO:

L'altare monumentale detto «zlai ollar», opera degli artisti sloveni di Skofja Loka.

Pietro al Natisone, vi è la chiesetta del «Tiglio», così chiamata per le annose piante che la circondano; e la zona è da ritenersi il centro religioso più antico della Slavia Friulana.

A questo punto come sottrarci all'invito di salire al Santuario di Castelmonte? Il borgo, prettamente medioevale — ora al suo ingresso, anzi in vetta alla collinetta che a ovest gli sta davanti e che sembra voler dominare tutti i punti di accesso al Santuario, si erge una grande croce ben visibile anche da Cividale e da punti ancora più lontani — si presenta con la chiesa, risistemata, asserragliata dalle case, fra cui non mancano bottegucce e osterie fornite di sapo- rito salame e di frizzante vino del Collio. Vi è perfino un bar-albergo. E da lassù il panorama è luminoso, straordinariamente bello, quasi a ripagare i pellegrini che, nella speranza di guadagnare il paradiso, compiono la salita, da una o dall'altra parte, a piedi, lungo strade parzialmente adombrate di castagni e di noccioli; e proprio da lassù vi con-

quista l'ampia visione della magnifica vallata di San Leonardo la cui popolazione, però, vive in ristrettezze, a volte preoccupanti, fin da quando venne chiuso il cementificio di San Leo, con annessa cava: un fattore estremamente negativo in quanto contribuì in modo determinante a rendere più massiccia la corrente emigratoria e in conseguenza a preoccupare per uno spopolamento che andava asumesendo proporzioni sempre più allarmanti; ed è per questo che in un nostro recente articolo abbiamo ritenuto doveroso e opportuno suggerire i rimedi necessari affinché la vallata di San Leonardo abbia a trasformarsi in un centro agricolo, industriale e possibilmente anche turistico capace veramente, con un ordinato ma deciso sviluppo, di offrire possibilità di lavoro a tutti e nel contempo di rendere possibile una effettiva rinascita economica, non solo della vallata di San Leonardo ma anche delle vallate e convali che le fanno corona ed i cui interessi si fondono e si conciliano.

XIII GORENJSKI SEJEM-FIERA della GORENJSKA

VSI NAŠI KOMUNI POD posebno «vigilanza doganale»

Te dni je izšel dekret, ki določa za carinsko nadzorstvo (vigilanza doganale) v videmski provinci. Ta sega zelo globoko, saj sega ne samo vse komune obmejnega pasu, ampak tudi precejšen kos furlanske ravnine. Da bodo naši ljudje vedeli, kje teče ta meja, kjer je posebna kontrola ali nadzorovanje, jo navajamo za tisti del, ko pride ta meja na ozemlje, kjer živi prebivalstvo slovenskega jezika:

Meja «di vigilanza doganale» teče nato pod Klužami (Chiusaforte) preko reke Bele (Fella) in se nato obrne na jugo-zahod preko hriba Lipica (939 m) in se spusti po južnem bregu tega hriba, preseče «mulatiero» in gre nato natančno po potoku, ki nima imena od izvira, dokler se ne izlije v Rezijanico, takoj na zahodni strani serpentin ceste za Ravenco. Nato se obrne proti zahodu ob hudourniku Rezijanici do mosta električne centrale na

križišču pred vasjo Liščeca (Rezijanska dolina) in se obrne nato po cesti III. kategorije, ki je vključena obenem z vasmi do enega kilometra na jugu pred mostom «Casello». Tu se zapusti cesto in se povzpne po «mulatieri» na sedlo Vile (Forca Campidello, 1192 m). Tu se spet obrne na jug po «mulatieri» pri «kazonu Nevis», gre preko sedla Muzcev in pride do vasi Tanata-viele od izvira reke Tera. Gre nato še proti jugu ter pride od komunske ceste za Tarcent, vključno to cesto do vasi Borjanci (Boreanis). Nato gre naravnost preko hriba Krnica (356 m) in Bernadije (850 m) ter pride do jezikovno mešane vasi Ramandolo, ki je vključena v «zona di vigilanza doganale». Gre nato po komunski cesti do Sv. Jervaža, nato po provincialni cesti do vasi Čampeja ter obseže Ahten, Rekluz (Racchiuso), Fojdo, Raščah in Čampej. Nato gre na jug do

Zirã (Ziracco) in Premarias (Premariacco). Gre naprej po Furlaniji in obsega celo Manzan (Manzano), nato San Lurinc (San Lorenzo), ter pride do točke, kjer se Ter izliva v Nadižo. Obseže nato Chipris ter doseže pri Mostu na Idriji (pri Medeji) gorško provincialno mejo.

Da ponovimo: Vse vasi, kjer živi prebivalstvo slovenskega jezika in še velik del bližnje Furlanije je pod «vigilanza doganale». Naj bo našim ljudem za to lažbo, da ne bodo imeli samo oni te sitnosti, ampak tudi sosednji Furlani.

Josip Negro iz Stolbice pri svojem delu

Iz Rezjanske doline

Ali bodo ti zadnji naši
«Caduti di guerra?»

Visoko gori na sedlu «Sagata» je bila pred nekaj časa spominska svečanost za padlimi Rezijani v vojski. Lokalne oblasti so organizirale spominsko prireditev, na katere so prišli od komandante alpinske brigade «Julia» pa do raznih drugih vojaških komandantov. Zraven so prišli še komunski zastopniki. Večinoma so padli naši vojaki v alpskih formacijah, posebno jih je pobrala ruska fronta. Lepa cerkva visoko gori v hribih se je dopadla vsem navzočim.

Ko smo slišali govoriti med sabo domačine, so rekli, kako bi bilo lepo, da bi bili ti «Caduti» zadnji iz Rezije. Prav radi bomo skrbeli za spomin na njih, samo da se jim ne pridružujejo več nobeni novi «Caduti di guerra».

Tudi pri nas
kriza v komunni

Tudi rezijanska komunska administracija je zašla v krizo. Kot znano, so od 20 izvoljenih komunskih svetovalcev podali že lani kar štirje ostavke. Poleg teh pa sta odstopila še dva druga in sicer eden zato, ker se je izselil v inozemstvo, drugi pa zato, ker je bila njegova izvolitev nezdravljiva, ker ga je sodnija obsodila zaradi konkurza.

Zadnji komunski konsil pa je sprejel ostavke še od dveh drugih konsilirjev in sicer ostavke Giuseppeja Chineseja in odbornika Francesca Copettija, na katere ga mesto so imenovali Luigija Pugnettija. Tako je ostalo od 20 konsilirjev samo 12 in še od teh dvanajstih so štirje na sezonskem delu, torej je prisotnih le osem, seveda če so vsi zdravi in pri hiši. Sodeč po tem lahko vsakdo sklepa, da je rezijanska komunska administracija samo na papirju, da se na konsiljih ne mo-

re dosti odločati in da vedri in oblači le par ljudi. Zakaj in kako je komunska administracija v Reziji zašla v tako krizo, bomo obširneje poročali v bodoče.

Podbonesec

Premalo naših otrok študira

Samo kakšnih tri ali štiri študenti iz naših vasi so prišli te dni domov, ko so končali nekateri svojo «medio inferiore» in nekateri celo «liceo». Zelo malo, zelo malo naših ljudi vidi srednje šole. V italijanskih žurnalih pa se bere kakšno veliko število iz drugih krajev je diplomiralo v Čedadu in Vidmu na raznih praktičnih šolah, ki odpirajo tem študentom vrata za življenje. Kaj bi pomenilo, da bi kakšnih deset naših fantov diplomiralo na «Istituto Tecnico Malignani», ali pa na «Istituto Femminile Blanchini» v Vidmu deset naših čeč. Polno je raznih «avviamentov», industrijskih in komercialnih institutov. Mi pa imamo samo tisti «Istituto Maistrale» v Spretu, ki je poslalo ven tarkaj mladih učiteljc, da lahko gredo z učiteljsko diplomno za sobarice v Švico ali v Milan.

Grmek

Praznik petdesetletnikov

Prejšnji teden so se zbrali vsi 50 letniki grmeškega in dreškega komuna, da so skupaj proslavili pol stoletja življenja. Ta dan so šli tudi na izlet v Karnijo. Ob povratku so bili vsi dobre volje in predno so se razšli na svoje domove so si obljubili, da se bodo spet sestali čez deset let za proslavo 60. letnice, seveda komur bo dana ta sreča.

POROKE. Prejšnji mesec sta si obljubila večno zvestobo na Stari gori naša vaščanka Livia Bukovac in Mario Barazzuoli iz Erba (Como). Istotam se je poročila tudi Marija Trušnjak s Karlom Skavnikom iz Čedadu. Obema paroma želimo vse najlepše in najboljše v zakonskem stanu.

* Sv. Peter Slovenov

«Società Filologica Friulana»
za Slovenje v Nadiški dolini

Ko so rjekšni naši pametni ljudje iz Nadiške doline, ki stanujejo že dolgo let v Čedadu, brali o regionalnem «convegno» Furlanskega filološkega društva (Società Filologica Friulana) v Gorici dne 19. junija, so se med sabo zmenili, kako bi bilo lepo, da bi imjel tudi mi Slovenji videmske province svojo «Filologico», ki bi skrbelo za naš slovenski jezik, tako kot tuò djela «Filologica Friulana».

Res, lepuò bi bluò, da bi se recitalo v našem slovenskem dialektu, ki je zrastu v naši deželi po naših dolinah: rezijanski, pa terski iz Terske doline in nato še največji naš dialekt iz Nadiške doline in sodolin, da bi vse te tri dialekte med seboj primerjali in nato še z gramatikalskem slovenskem jezikom, da bi potlè vse to tiskali in se sestajali vsako ljetu. Zraven bi primerjali vsi naši študirani ljudje: od duhovnikov do profesoriev in učiteljev, pa še študentje bi lahko prišli zraven. *Zakaj mi bi tega ne zmogli saj imamo ljudi, zakaj bi tega ne smeli, saj smo preko tisoč ljet naseljeni v teh naših dolinah, ki gravitirajo na furlansko ravnino.*

Iz Idrijske doline

Prejšnji teden je obiskal naš komun videmski prefekt dr. Vecchi. Ob tej priliki so se sestali vsi komunski možje s sindikom na čelu in so prefektu razložili v kako težkem ekonomskem stanju se nahaja komun, posebno pa nekatere gorske vasi. Prefekt je obljubil vso svojo pomoč in povedal, da je za vas Prapotnica nakazanih že 5 milijonov lir za javna dela. Ljudje se troštajo, da

Iz Sovodenjske doline

Radio-aparati v Solah

Kdaj pa dobre učiteljje

Sole so pri nas vse prej kot idealne; ljudje, navadni preprosti naši kmetje se pritožujejo, kako malo se nauče v teh šolah naši otroci, še komaj tarkaj, kolikor to rabi naš ubogi nekvalificirani emigrant. Tuzko napišejo pošteno pismo domov, ko končajo šolo, da ne govorimo o matematiki. Šolski proveditorat je daroval trem šolam radio-aparat in gramofone in sicer: šoli v Brdcah radio-aparat šoli v Strmicah, radijski aparat zvezan z gramofonom in sto gramofonskih plošč in še en tak z gramofonskimi ploščami v Trémun.

Otroci bodo lahko poskušali gramofon; radijski aparat pa ima itak skoro vsaka družina in ni ravno huda potreba, da bi ga morali otroci poslušati med poukom. Pa vseeno smo hvaležni, da naše šole vsaj nekaj dobe. Nobena naša najbolj najvna mati si pa ne dela iluzij, da bo zaradi treh aparatov pouk boljši.

Med letom sta šoli v Mašerih in Čeplatiščih dobili «šparherte» za šolsko refekcijo. Tako so tem našim ubogim hribovskim šolam dali nekaj «attrezzature», ko jim že ne morejo dati ne dobrih učiteljev in ne pouka italijanščine in drugih predmetov z domačim jezikom.

Pogled na prijazno vasico Vizont v Krnahtski dolini od koder se nudi krasen razgled po vsej furlanski ravnini

Gorjani

Po 32 letih službe, ki jo je opravljal kot poštar v našem komunni, je šel Giuseppe Zanitti-Zef po domače v penzijo. V teh dolgih letih je napravil dosti dosti kilometrov poti, saj je moral hoditi po pošto v Rtinj in to vsak in ob vsakem vremenu. Njegovino mesto je prevzel njegov sin Enzo, kateremu želijo domačini polno zdravih let, da bi ga noge nosile še dolgo po domačih poteh, ki vodijo iz vasi v vas in da bi prinašal same dobre novice.

Tipana

Pod cesto, ki vodi od križišča Subid pri Ahtenu k cesti v Tipano, se je v soboto slišalo zamolklo bobnenje iz tal. Dva soseda iz Tipane, Setimijo in Janez Berra, sta pravkar vlačila seno z vrha po czi stezi navzdol. Ne nadoma sta oba začela ogledovati okrog sebe in sta v veliko grozo zapazila, kako se okoli niju počasi odpira zemlja in so zavezale velike razpoke. V smrtnem strahu sta začela bežati v dolino. Ko sta se po par sto metrih teka ozrla nazaj, sta spet zaslišala vtolto bučanje in videla, kako se prav na tistem mestu, kjer sta se prej sedela, odpira široko žrelo in se zemlja pogreza v odprto brezdno.

Skoro 2000 kvadratnih metrov z gozdom obraščenega sveta je zginilo in strahovito požiravnik. Na kraj nenavadnega pojava so na niuno obvestilo prihiteli orožniki. Pripravila se tudi poseben oddelek geoloških izvedencev, ki bodo preiskali vzroke, čemu se zemlja ugreza. Mnenja so, da se nahaja pod površjem kaka velika podzemna jama in se je njen strop udrl v oblino. Okoliški prebivalci se preplašeni sprašujejo, ali ni tudi pod njihovimi nogami, kako brezdno, ki se bo odprlo in požrlo zgornje zemeljske plasti.

Srednje

Poljska pot Duge-Oblica

V teh dneh so začeli graditi drugi tronk poljske poti, ki bo vezala Duge z Oblico. Za narediti to delo je svoj čas 150 zainteresiranih kmetov ustanovilo konzorcij in sedaj vsi ti delajo na cesti. Stroški za to delo bodo znašali okoli 30 milijonov lir, ki jih bo dodelilo ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo.

SEZONSKI BLOK. Z dnem 15. julija bodo spet odprli na Kolvratu obmejni sezonski blok za dvolastnike. Ta blok bo odprt samo ob delavnikih; meseca julija, avgusta in septembra od 6 do 19 ure, meseca oktobra pa od 7 do 18 ure.

NESREČEN PADEC. V čedadski spital so morali peljati 72 letno Marijo Bergnach, ker je tako nesrečno padla, da si je zlomila desno nogo. Ozdravila bo v 40 dneh.